

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук

Усенко Наталії Миколаївни

про дисертацію **Кабанкової Олени Миколаївни** «Формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання

Дисертаційна робота Кабанкової Олени Миколаївни є актуальною і доцільною для наукового пошуку, оскільки, як справедливо відзначає автор, недооцінка ролі і значущості пізнавальної самостійності зумовлює гальмування саморозвитку особистості в сучасних умовах інформатизації та глобалізації, що сьогодні відбуваються в суспільстві. При цьому виникає необхідність по-новому оцінити важливість пізнавальної самостійності для майбутніх спеціалістів, інженерів зокрема, знайти шляхи її успішного розвитку, здолати бар'єри, що перешкоджають її формуванню. Вочевидь, беззаперечна актуальність теми дисертаційного дослідження підсилюється ще й фактом щодо його прогностичного, науково-прикладного характеру.

На сучасному етапі процес підготовки спеціалістів технічних закладів вищої освіти України поки що недостатньо забезпечує високий рівень сформованості їх професійної компетентності, і, як наслідок, адекватний рівень пізнавальної самостійності. Доказом цього є низка визначених автором суперечностей між: нагальною потребою суспільства у кваліфікованих кадрах інженерно-технічних спеціальностей з високим рівнем сформованості пізнавальної самостійності та невизначеністю дидактичних умов для забезпечення її формування у студентів технічних закладів вищої освіти в процесі вивчення іноземної мови; визнанням значущості самостійної пізнавальної діяльності для підвищення якості навчання студентів технічного університету та недостатньою науково-методичною забезпеченістю означеної проблеми; вимогами Держстандарту до підготовки майбутніх інженерів із дисципліни «Іноземна мова», здатних до іншомовного професійного

спілкування, та переважно наявним середнім рівнем її імплементації у навчальний процес студентів технічного університету.

З огляду на це дисертантка свідомо поставила за мету виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити сукупність дидактичних умов формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови. Відповідно до мети дослідження коректно визначена гіпотеза, сформульовані завдання дослідження. Припущення, що містяться в гіпотезі, перевіряються й доводяться в процесі експериментального дослідження.

Щодо аналізу змісту дисертації, то необхідно наголосити, що здобувачкою логічно обґрунтовано та ретельно розроблено її структуру відповідно до вимог ДАК України. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Глибокий аналіз наукової літератури дозволив здобувачеві чітко визначити категоріальний апарат дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою та відповідають специфіці обраної теми. Для розв'язання завдань дослідження, досягнення мети, перевірки гіпотези використано комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: теоретичних, емпіричних і статистичних. Позитивним є те, що методи добиралися відповідно до завдань конкретного етапу дослідження, прийоми та операції з теоретичним і фактичним матеріалом здійснювалися у послідовності, заданій програмою експериментального пошуку.

У *вступі* обґрунтовано актуальність і доцільність вивчення порушеної проблеми, її зв'язок із науковими програмами й темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; описано методи роботи; конкретизовано наукову новизну; аргументовано практичне значення дисертації; подано відомості про апробацію й упровадження результатів наукового пошуку.

У *першому розділі* «Теоретичні засади формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної

мови» на основі вивчення, аналізу й узагальнення наукових джерел дисертантом висвітлено понятійно-термінологічне поле проблеми формування пізнавальної самостійності студентів технічного вузу в процесі вивчення іноземної мови; уточнено сутність ключових дефініцій, схарактеризовано організаційний супровід формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови, розкрито дидактичний потенціал іноземної мови як засобу формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету.

Заслуговує на схвалення те, що дисертант на основі вдумливого аналізу наукових джерел розкриває змістову сутність поняття «пізнавальна самостійність», яке трактується як інтегративна динамічна якість особистості, що акумулює прагнення до самостійності, самоконтроль, сукупність умінь пізнавальної діяльності, теоретичні (загальні й спеціальні) знання, їх удосконалення, творче застосування в різних ситуаціях для вирішення різноманітних проблем без сторонньої допомоги.

Імпонує позиція автора щодо характеристики феномену «формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету у процесі вивчення іноземної мови» як складного цілісного процесу, що виникає в результаті розвиненої мотивації, потреби, пізнавального інтересу, цілеспрямованості та передбачає не лише оволодіння теоретичними знаннями, набуття практичних умінь і навичок, але й наявність вольових, емоційних та оцінних особистісних якостей і професійних здібностей, спрямованих на успішну реалізацію пізнавальної діяльності й самовдосконалення.

Відзначаємо правомірність окреслення організаційного супроводу, що акцентує діяльнісну спрямованість на процес формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови, яка потребує насамперед наявності належного організаційно-методологічного забезпечення.

Слід відзначити виваженість Олени Миколаївни у розкритті особливостей іноземної мови як навчального предмета, прагматична цінність опанування якої пов'язана з можливістю розвитку інтелектуальної сфери

студентів технічного університету, мовленнєвої діяльності, пізнавальних умінь, умінь вчитися, активізації механізмів самостійної інтелектуальної діяльності. Дисертанткою досліджено, що навчання іноземної мови в технічному закладі вищої освіти характеризується практичною спрямованістю; високим ступенем узагальненості; зростанням ролі самостійної роботи; співвідношенням різних видів мовленнєвої діяльності.

У *другому розділі* Кабанкова О.М. на основі теоретичного аналізу наукової літератури розкриває структурно-компонентну й критеріально-рівневу характеристики сформованості пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови, виокремлюючи і детально конкретизуючи компоненти – ціле-мотиваційний, змістовно-операційний, емоційно-вольовий та оцінний, критерії – спонукальний, когнітивний, особистісний та рефлексивний. За обґрунтованими критеріями та показниками визначає три рівні сформованості пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови: репродуктивний, продуктивний, креативний.

Тут же дисертантка висвітлює реальний стан сформованості досліджуваного феномена, визначає дидактичні умови порушеної проблеми (актуалізація позитивної мотивації та цілеспрямованості майбутніх інженерів до самостійної пізнавальної діяльності; інтенсифікація позитивного емоційно-вольового ставлення майбутніх інженерів до процесу самостійної пізнавальної діяльності при вивченні іноземної мови; активізація навчального процесу вивчення іноземної мови на основі дидактично обґрунтованого комплексу спеціально підготовлених завдань для самостійної творчої діяльності, зорієнтованих на успішну професійну діяльність та особистісно-професійний розвиток майбутніх інженерів).

Заслуговує схвалення реалізований автором поетапний алгоритм реалізації та імплементації визначених дидактичних умов, репрезентований у третьому розділі дослідницько-експериментальної роботи; а також аналіз результатів дослідження.

Достовірність отриманих результатів забезпечується теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень, застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів, адекватних об'єкту, предмету, завданням і логіці дослідження, репрезентативністю вибірки, обсягом емпіричних даних, оптимальним поєднанням кількісного й якісного аналізу експериментальних даних, позитивними результатами імплементації дидактичних умов та статистичною значущістю одержаних даних. Вона посилюється також достатньо представницькою апробацією на наукових конференціях.

Висновки дисертації відображають основний її зміст. Вони чітко сформульовані, співвіднесені із завданнями, послідовні, змістовні.

Відзначаємо вагоме практичне значення дослідження, яке полягає в розробленні та апробуванні комплексу методик із дослідження стану сформованості пізнавальної самостійності, впровадженні навчального посібника «Fundamentals of Inorganic Chemistry» («Основи неорганічної хімії») для студентів технічних закладів вищої освіти, збірника контрольних робіт з англійської мови «Basics of Computing» («Основи інформатики») для студентів заочної форми навчання комп'ютерних спеціальностей, збірника тестів з англійської мови «Tests in English for Students of the Information Technology Department» («Збірник тестів для студентів факультету інформаційних технологій»), а також системи професійно й комунікативно орієнтованих навчальних завдань, проблемних, ігрових та інтерактивних завдань-ситуацій, навчальних проектів, які передбачають вивчення іноземної мови.

Цінним у роботі є те, що *вперше* з'ясовано сутність і структуру феномену «формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови»; конкретизовано його компоненти (цілемотиваційний, змістовно-операційний, емоційно-вольовий, оцінний); виокремлено й обґрунтовано показники, визначено рівні (креативний, продуктивний, репродуктивний) досліджуваної проблеми; виявлено та теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови (актуалізація позитивної мотивації та

цілеспрямованості майбутніх інженерів до самостійної пізнавальної діяльності; інтенсифікація позитивного емоційно-вольового ставлення майбутніх інженерів до процесу самостійної пізнавальної діяльності при вивченні іноземної мови; активізація навчального процесу вивчення іноземної мови на основі дидактично обґрунтованого комплексу спеціально підготовлених завдань, необхідних для виконання самостійної творчої діяльності, зорієнтованих на успішну професійну діяльність та особистісно-професійний розвиток майбутніх інженерів) та експериментально перевірено ефективність їх упровадження в навчальний процес технічних закладів вищої освіти; подальшого розвитку набули методичні засади: форми (індивідуальні, колективно-групові), засоби (інформаційні, дидактичні, технічні), методи (стимулювання позитивної мотивації навчання та пізнавального інтересу; сприятливого емоційного мікроклімату, вольових якостей майбутніх інженерів; активізація, контроль та оцінювання навчально-пізнавальної діяльності) фахової підготовки майбутніх інженерів у процесі вивчення іноземної мови.

Доповнюють і конкретизують зміст дисертації додатки. Слід відзначити, що Олена Миколаївна провела значну за обсягом роботу. Теоретичний і джерельний матеріал, опрацьований нею, отримані результати дослідження досить глибоко і достатньо висвітлені в 23 публікаціях (20 одноосібних), із них: 10 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – у міжнародних періодичних виданнях, 8 – у збірниках матеріалів конференцій, 1 – навчальний посібник, 2 – навчально-методичні посібники.

Окрім цього, варто підкреслити ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертаційної роботи. Зміст і структура автореферату дисертації Кабанкової Олени Миколаївни відповідає дійсним вимогам, дає чітке уявлення про особливості та результати наукового пошуку.

Таким чином, можна вважати, що поставлені в дослідженні завдання виконано, а отримані результати вирізняються науковою новизною і практичним значенням.

Оцінюючи загалом позитивно кандидатську дисертацію Кабанкової Олени Миколаївни, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні

моменти, які виникли в процесі рецензування роботи і вимагають пояснень:

1. У першому розділі дисертації не завжди чітко представлена власна позиція її автора щодо певних теоретичних положень, визначень окремих понять, які стосуються досліджуваної проблеми.

2. Здобувачкою виокремлено комплекс умінь (навчально-організаційні, навчально-інформаційні, навчально-інтелектуальні, навчально-комунікативні), які, на її думку, доцільно формувати під час навчання іноземної мови у технічному університеті (с. 120–121). Нам видається, що доцільно було б звернути більше уваги на їх реалізацію під час імплементації визначених дидактичних умов на формувальному етапі.

3. Пізнавальна самостійність студентів технічного університету, за авторським задумом, забезпечується сформованістю взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів (ціле-мотиваційний, змістовно-операційний, емоційно-вольовий, оцінний) та критеріїв (спонукальний, когнітивний, особистісний та рефлексивний), які осмислюються як підґрунтя для розроблення дидактичних умов. На наш погляд, варто було б визначити і відповідно чотири дидактичні умови щодо формування досліджуваного явища.

4. Дисертантка зазначає, що вперше визначено такі рівні сформованості пізнавальної самостійності студентів технічного університету як репродуктивний, продуктивний та креативний. З цим не зовсім можна погодитися, оскільки згадані рівні вже були представлені раніше в науковій літературі, то, можливо, треба було б більш чітко представити власну позицію щодо вибору саме цих рівнів сформованості пізнавальної самостійності у студентів технічного університету у процесі вивчення іноземної мови.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти.

Отже, дисертаційна робота «Формування пізнавальної самостійності студентів технічного університету в процесі вивчення іноземної мови» є завершеною науковою працею, що має теоретичне і практичне значення для

теорії навчання, відповідає вимогам ДАК України до кандидатських дисертацій, а її автор – Кабанкова Олена Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Сумського державного університету

Н.М. Усенко

